

OBSERVAȚII REFERITOARE LA NUMELE PROPRII ÎN LIMBAJUL ADOLESCENȚILOR

ANCA HENDEA

Colegiul Național „Gheorghe Șincai”, Baia Mare, România

MIHAI HENDEA

Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, România

Comments on proper names in adolescents' language

Abstract: Adolescents' language reveals its speakers' enthusiasm for linguistic innovation, which implies a high degree of subjectivity manifested in various contexts of communication. The personal names under discussion (names expressing personal characteristics, nicknames) are psychologically and socially motivated, and they are based on names denoting emotions, admiration, jobs and animals. Various names of this kind are often suggestive of the name giver's preference for a person/an object, the association of the name with a certain walk of life, while they may also be parodies of names of key figures. The proper names belonging to adolescents' social and cultural group are obtained by means of derivation, composition and conversion, or they may be borrowed, especially from English.

Keywords: language, adolescent, innovation, expressiveness.

Preliminarii

Sociolectul adolescenților oferă analizei un limbaj de cele mai multe ori nonconvențional, greu de încadrat în categoria argoului, a jargoanelor sau a limbajului familiar, cu numeroase forme neidentificabile în dicționarele limbii române contemporane.

Limbajul adolescenților implică în activități de *interacțiune tranzacțională* (Chițoran și Ionescu-Ruxăndoiu 1975: 285), prin care comunică la niveluri diferite, respectă, în general, regulile impuse de situația formală în care se află. Acest fapt demonstrează cunoașterea normei literare, precum și a restricțiilor care acționează în astfel de situații, în locurile care, pentru adolescenți, reprezintă contexte oficiale: școala, biblioteca, teatrul, cabinetul medical, mediul administrativ.

În grupul de prieteni, adolescentul se manifestă liber, comunicarea devine neoficială, ca formă a *interacțiunii personale*. Grupul de prieteni este un spațiu al expansiunii cuvântului viu, aflat în continuă metamorfoză.

Acest *cod lingvistic, centrat pe adolescent* – individ cu vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani – va fi numit în continuare *sociolectul adolescenților*.

Limbajul adolescenților este nuanțat „printr-un anumit grad de *invenție*” (Goga 2006: 165), sub imperiul „afectului și al fanteziei”. (Jordan 1975: 311) Sociolectul în discuție poate deveni o sursă de informare asupra direcției de evoluție a limbii române contemporane.

Formați în familii naturale sau în familii sociale, integrați în școală sau rupți de aceasta, provenind din mediul urban sau rural, ei încearcă să facă față realităților cu care se confruntă – referitoare la ei înșiși, dar și la societatea în care trăiesc. Zgomotoși și veseli, preocupați sau exuberanți, debordând de energie sau afișând o blazare superioară, adolescenții utilizează *un limbaj expresiv* care, neîndoios, contribuie la definirea tezaurului limbii române, completând inventarul lexical, fonetic și gramatical al acesteia.

Adolescenții dau dovadă de *inventivitate*, umor și ironie când creează/ utilizează nume proprii, acestea, prin sensul suplimentar care li se atribuie, comportându-se ca niște veritabile inovații lingvistice, denumind: ființe, localități, râuri, obiecte, situații.

Corpusul lucrării a fost constituit prin cercetare directă, în perioada 2005–2010, aplicând atât metode de cercetare cantitative, cât și metode calitative – chestionarul, interviul structurat, analiza documentelor – unui eșantion de peste 1500 de adolescenți din școli gimnaziale și licee din Dolj, Maramureș, Mureș. La cercetare au participat și adolescenți privați de libertate, din două penitenciare din țară. Constituirea corpusului s-a realizat cu respectarea criteriilor: reprezentativității statistice, al reproductibilității, al completitudinii și al eticii științifice.

Mecanisme de formare a numelor proprii utilizate de adolescenți

Inovarea lingvistică

Adolescenții înlocuiesc adesea cuvinte cu sens obiectiv din limba literară, cu altele, prin care își exprimă aprecierea, protestul, ironia sau sentimentele. Limbajul adolescenților valorifică adesea construcții cu valoare afectivă, care nu respectă întotdeauna norma. Noutatea acestui tip de experimentare lingvistică este conferită chiar de abaterea de la normă, de folosirea personală a limbii comune, de aplicarea regulilor în manieră individuală. Vorbirea adolescenților „nu e repetiție pură, ci o continuă inovație, provocând pe parcurs modificarea sistemului care îi stă la bază” (Baciu Got 2006: 10).

Resemantizarea

În sociolectul adolescenților, *numele comune primesc un sens lexical nou*, prin care li se lărgeste sensul inițial, realizându-se o *resemantizare* și o *antropomorfizare* a acestora. Evoluția de sens valorifică figurile semantice și este bazată pe *mecanismele metaforei și ale antonomazei*.

„*Metafora* de tipul implicației (metaforă *in absentia* sau *implicită*) este realizată prin înlocuirea termenului metaforizat cu cel metaforic” (Stoichițoiu-Ichim 2001: 122). Metafora satisface cerința fundamentală a adolescenților utilizatori ai argoului – cea criptologică. Expresivitatea metaforei în argou se conturează contextual, dar și prin deviere de la norma gramaticală. Metafora satisface cerința fundamentală a argoului: cea criptologică. Dacă observăm câteva substantive comune care se folosesc ca substantive proprii în limbajul adolescenților, observăm formarea lor prin *evoluția semantică* a substantivelor comune care denumesc părți anatomice: *Borcan* (nas), *Cioc* (gura sau nasul), *Oblon* (ochiul), *Scorbura* (organul sexual feminin), *Trabuc* (organul sexual masculin).

Antonomaza este o altă figură semantică livrescă, prin care se formează substantive proprii sugestive în argoul adolescenților, înlocuind un nume comun printr-un nume propriu, al cuiva reprezentativ pentru clasa sa, pe baza unei relații de continuitate logică. Exemple:

Ali Baba este profesorul, directorul sau dirigintele;
Frumoasa din pădurea adormită este profesoara, directoarea sau diriginta;
Gică Contra este tânărul aflat în continuă opoziție cu restul grupului;
Gigi Brici – tânărul care vrea să pară superior, cu orice preț;
Piedone – un tip corpulent;
Pinochio – un mincinos;
Regina mamă – o doamnă vârstnică;
Virginica – o tânără ingenuă.

Criteria semantice de clasificare a numelor proprii utilizate în sociolectul adolescenților

Supranumele

Adeesea adolescenții își iau singuri sau primesc de la un membru al comunității câte un *supranume* sau un *pseudonim*, o *poreclă*, un *nickname*, încercând să se prezinte prin acestea, în fața celor din jur, cu un nume care cred ei că îi reprezintă. Această numire *nonstandardizată* din sociolectul adolescenților reprezintă o abatere de la algoritmul formal aplicat în numirea convențională, având cauze de natură psihologică sau socială: nevoia de evitare a numelor tradiționale, considerate prea banale;

- urmarea unor tendințe la modă;
- exprimarea preferinței față de un model;
- o reacție afectivă etc.

„Antroponimele neconvenționale” (Felecan 2011: 1044) utilizate în comunicarea dintre adolescenți sunt însoțite, de obicei, de câte o „poveste”, prin care utilizatorul se repositionează în relațiile cu ceilalți sau chiar cu sine¹. Numirea nonstandard se identifică atât la adolescenții din mediul urban, cât și la adolescenții din mediul rural. Despre această diviziune a grupului nu s-a discutat până acum!

Supranumele pot fi:

Nume afective, reflectând percepția cotidiană a familiei, a prietenilor apropiați față de cel numit: *Angel*, *Balaurul*, *Iubi*, *Iubita*, *Mica*, *Scumpa*, *Scumpica*, *Scumpul*;

Nume descriptive, categorie eterogenă care se bazează pe analogie sugerând:

¹ Adolescența este o etapă existențială complexă, caracterizată prin transformări fizice ample, prin accelerarea ritmului dezvoltării psihice și afective, cu o nouă abordare a sistemului de referință, cu aspirația spre autonomie și cu realizarea unui sistem de valori în care să se poată plasa pe sine. În fapt, adolescentul se descoperă și explorează propria identitate, lumea interioară, ca urmare a autoobservării, a autoaprecierii, dar și ca o consecință a raportării la o lume exterioară lui. Această lume oferă modele prin alți adolescenți din grupul de prieteni, prin mass-media și mai puțin prin familie și școală – privite cu neîncredere de adolescenți.

– o trăsătură fizică sau morală dominantă a celui numit: *Albul, Blak(i), Blondul, Chelul, Chiorul, Dark(i), Geniul, Grasul, Lungul, Măseluță, Năsuc, Negrul, Ochișor(i), Șchiopul, Șmecherul* etc.

Nume de ocupații: Biciclistul, Bikerul, Doctorul, Matematicianul, Preotul, Profesorul, Șeful;

Nume de animale: Balena, Ciocănitorea, Cobra, Godzilla, Mistrețul, Pupăza, Ratonul, Șoricica, Ursul.

Nume admirative, desemnând asemănarea / apropierea, pe diverse criterii, cu:

– o persoană (erou literar sau de film, vedetă de cinema, sportiv etc.): *Barbie, Batman, Britany, Flipper, Hamilton, Ileana Cosânzeana, Lolipop, Lolita, Maradona, Michael Jordan, Paper, Spiderman, Tarzan, Xena, Schumacher* etc.;

– un popor, o etnie: *Francezul, Neamțul, Turcul, Țiganul, Americanul* etc.;

– un personaj mitologic: *Afrodita, Hercule, Satan, Apollo, Zeus* etc.;

– un produs sau o îndeletnicire : *Zu Zu, BMX, Țigară, Saxofon, Microfon, Merțan.*

Porecele

Numeroase supranume funcționează și ca *porecle*, „supranume date (în bătaie de joc) unei persoane în legătură cu o trăsătură caracteristică a aspectului său exterior, a psihicului și a activității sale” (Coteanu et al. 1998: 825). Deci porecele portretizează, prin sublinierea uneia sau a mai multor trăsături ale celui numit.

Criterii semantice de clasificare a porecelor

În timp ce supranumele este asumat de posesorul său, porecla nu este acceptată întotdeauna, fiind dată de familie, prieteni, colegi sau de comunitate, ea sancționând adesea:

– defecte fizice sau morale, ticuri fizice ori verbale, *Bâlbâitul, Bălosul, Bețivul, Blegul, Ciudatul, Fleșcăitul, Gălbejitul, Împleticitul, Împuțitul, Năsosul, Parazitul, Pilangiuul, Pilosul, Pistruiatul, Puturosul, Repententul, Sâsăitul, Sfrijitul, Stafiditul, Urâtul* etc.;

– preferințe, preocupări ale adolescenților: *Cârmaciul, Gășcarul, Măcelarul, Trabantistul, Țambalistul.*

– Resemantizare din:

– denumiri de produse culinare: *Acadea, Limonadă, Savarină;*

– denumiri de obiecte: *Afiș, Buton, Cârlig, Ciorăpel, Linguriță, Robinet, Scândură, Scobitoare, Tigaie, Țeavă;*

– denumiri de branduri: *Armani, Levis, Mercedes, Versace;*

– denumiri de plante: *Brăduț, Bou, Cal, Cioară, Găină, Gâscă, Lebădă albă, Lebădă neagră, Măgar, Rac, Scrumbie, Vrabie;*

– numele unor personalități din lumea culturală, științifică sau politică: *Bănescu, Ceaușescu, Einstein, Eminescu, Napoleon, Paganini, Picasso, Regina Angliei, Regele Zanzibarului, Văcăroiu.*

Porecele au, în egală măsură, și câte un *feminin*: *Bâlbâita, Gălbejita, Repententa, Sâsăita, Trabantista, Urâta.*

Interesant de observat este că unul și același cuvânt poate fi perceput în sociolectul adolescenților ca peiorativ, jignitor, ironic sau dimpotrivă, ca având sens apreciativ; în această situație, intervin mijloacele supralingvistice pentru stabilirea sensului și a scopului

pentru care a fost el utilizat. Astfel, *Maradona* este numit atât tânărul de succes, eficient în tot ceea ce face, cât și bișnițarul de la colțul străzii, care crede despre sine că este foarte important. *Ileana Cosânzeana* este atât fata frumoasă și suplă, cât și fata ruptă de realitate, indiferent de aspectul fizic, prea visătoare sau neadaptată situațiilor concrete cu care se confruntă.

Referențialitatea este o condiție pe care aceste structuri lingvistice trebuie să o îndeplinească pentru a-și asigura condiția de unitate comunicativă. Referențialitatea este marcată printr-o intonație specifică, gest și mimică.

În mod obișnuit, poreclele nu sunt utilizate în adresarea directă, dat fiind faptul că se presupune că acestea (mai ales cele injurioase) nu sunt cunoscute și acceptate de către purtători.

Criterii formale de clasificare a numelor proprii utilizate în sociolectul adolescenților

Dintre antroponimele neconvenționale, mult utilizate de către adolescenți sunt *hipocoristicele*.

A. Unele dintre acestea sunt formate prin procedeele fonetice specifice fenomenelor de *trunchiere*:

- afereza: *Niță* – *Ioniță*, *Lexia* – *Alexia*;
- apocopa: *Alex* – *Alexandru*, *Lore* – *Lorena*, *Clau* – *Claudia* sau *Claudiu*, *Mihă* – *Mihăiță*;
- sincopa: *Ala* sau *Andra* – *Alexandra*, *Miță* – *Mihăiță*.

B. Poreclele adolescenților se construiesc adesea prin *derivare* cu:

- sufixe diminutivale *aș*, *-uș*, *-el*, *-ior* de la substantivele comune corespunzătoare: *Codruș*, *Florica*, *Mugurel*, *Pepenaș*, *Bleguș*, *Ciudățel*, *Urățel*, *Lănțuc*, *Pantofior*.
- sufixe prototipic-antroponimice: *-escu*, *-cioiu*, *-an*, *-eanu*: *Boulescu*, *Cretinescu*, *Dobitocescu*, *Dobitocioiu*, *Frumușanu*, *Machescu*, *Porceanu*, *Porcescu* etc.
- sufixe ale agentului: *-agiu*, *-ar* *-aș*, *-ist*, *-tor*, *-er*: *Bengănitör*, *Biker*, *Bișnițar*, *Boschetar*, *Ciorditor*, *Chiulanguiu*, *Dințar*, *Donator*, *Gășcar*, *Gurist*, *judecător*, *Muist*, *Panglicar* etc.
- sufixe ale însușirii: *-ar*, *-at*, *-iu*: *Pistruiat*, *Tuciuriu*, *Țepar* etc.
- sufixe ale noțiunilor abstracte: *-ie*, *-eală*, *-ură*: *Domnie*, *Răceală*, *Scursură* etc.
- sufixe augmentative: *-oi*, *-an*: *Băiețoi*, *Gherțoi*, *Grăsan*, *Prostoi* etc.

C. Alte porecle s-au născut prin *asocierea numelui sau a prenumelui real al unui personaj cu un substantiv comun sau cu o interjecție*, obținându-se efecte sonore comice: *Boc Poc* (Emil Boc), *Costi Costiță* (Costi Ioniță); sau prin *metagramarea numelui unui personaj cunoscut, cu efecte comice, uneori vulgare*: *Cosmin Șușă* (Cosmin Gușă), *Fecali* (Becali), *Ministrul Poantă* (Ponta).

Utilizarea alocutivă vs. descriptivă a numelor proprii în limbajul adolescenților

Relațiile emițător-receptor, în sociolectul adolescenților, simetrice sau asimetrice, sunt marcate și prin modul de adresare.

Unii dintre termenii descriși mai sus pot să aibă *utilizare alocutivă*.

Cei utilizați în registrul familiar, în interacțiuni personale cu interlocutori de pe același palier ierarhic, dovedesc că adolescenții consideră toate situațiile în care interacționează cu prietenii ca fiind situații congruente, „caracterizate prin concordanța între relațiile de rol, cadru și moment” (Chițoran și Ionescu-Ruxăndoiu 1975: 21).

Termenii de adresare directă, din această categorie, includ *nume de rudenie* (*Frate, Frățică, Frățioare Neică Vere*), *termeni argotici* (*Barosane, Bulane, Mandeia, Șefu*), *modele antroponimice oferite de literatură și de cinematografie* (*Prințesă, Regină*) etc., utilizați în raport cu interlocutori cu statut social nepotrivit. Acest fapt dovedește modificarea criteriilor de adecvare la condițiile comunicării, aplicate în grupul de adolescenți, disprețul față de sistemul tradițional de politețe care ținea cont de vârsta și de statutul social al alocutorului. Prin utilizarea acestor substantive, adolescenții aplică modele oferite de grupul de prieteni, de stradă, dând curs unei posibile agresivități, considerată de psihologi ca manifestare a voinței de putere, născută din nemulțumirea față de familie sau față de condiția lor socială.

În mod obișnuit, *porecele* nu sunt utilizate în adresarea directă, dat fiind faptul că se presupune că acestea (mai ales cele injurioase) nu sunt cunoscute și acceptate de către purtători.

Alte supranume nu sunt utilizate alocutiv din cauza relațiilor de rol pe care purtătorii lor (de exemplu personalități oficiale, profesori etc.) le au cu adolescenții.

Toponimie

În afară de creațiile din domeniul antroponimiei, adolescenții își aduc aportul și la dezvoltarea toponimiei urbane; prin toponimele nou-create se oferă mai degrabă informații despre particularitățile psiho-individuale ale celui care le utilizează, decât despre locuri; acestea din urmă pot fi identificate numai pe baza stăpânirii unui cod comun emițător-receptor: *Bucale* este Bucureștiul, *Dărâma Oaia* este Cartierul Dămăroaia, din București, *Nasturele* este „Crucea Secolului”, din Piața Charles de Gaulle din București, *Spânzurătoarea* este „Arcul Solar” de pe Strada Victoriei din Baia Mare etc.

Inventivi și debordând de umor, adolescenții construiesc *sintagme toponimice*, formate dintr-un determinat și un determinant cu funcție de atribut adjectival. Aceste construcții toponimice sunt „formații sintactice plurimembre, caracterizate prin relativa coeziune a termenilor aflați în concordanță de gen și număr (dacă aparțin grupului nominal) și prin transparența semnificației” (Moldovanu 1992: XVIII): *Bolovanul Crăcănat* sau *Piatra Crăcănată* desemnează Arcul de Triumf, *Bătrâna Doamnă* – Babele.

Compusele toponimice create *prin contopire* se remarcă prin plăcerea jocului lingvistic implicat în formarea lor. *Foxangeles* (Focșani) și *Ferentexas* (Ferentari) sunt formațiuni plurimembre, cu o semnificație transparentă, dar care trimit la o denotație toponimică americană: Los Angeles și Texas.

Alte situații

Anumite nume proprii din argoul adolescenților infractori denumesc droguri „sub acoperire”, cu intenția de a nu divulga celor din jur secretul unei îndeletniciri prohibite. *Harry Potter* este denumirea generică a oricărui drog, în timp ce *Bart Simpson* este doza

de LSD-25, Baloo, E, Puma, Road Runner și Versace sunt pastilele de Ecstasy, iar Herry este heroina.

Activitatea infrațională a unor adolescenți conduce la internarea lor în instituții de reeducare, pentru denumirea cărora folosesc o diversitate de substantive proprii. Școala de corecție este *Macarenko*, iar închisoarea este *Cambridge, Harvard, Lomonosov, Oxford*.

Alte substantive proprii pot numi organele sexuale masculine – *El Zorab, Gogu, Gogu Pintenogu* – sau feminine – *Găureni, Maricica, Țonțonela*.

Concluzii

Limbajul adolescenților oferă spre studiu varietăți stilistice, formate atât prin adăugarea de elemente noi în repertoriul limbii comune, cât și prin adaptarea la noul sociolect a unor elemente existente anterior în limbă.

În limbajul adolescenților se regăsește, deopotrivă, chat-ul de pe internet precum și limbajul mahalalei, inepuizabile resurse expresive, bazate pe inovare continuă.

Răspândirea acestui limbaj afectiv se realizează într-un ritm rapid, prin intermediul comunicării electronice sau prin mass-media. Timpul este cel care urmează să decidă dacă numele proprii, folosite în prezent de adolescenți în sistemul denominației neconvenționale, vor rămâne indisolubil legate de purtătorii tineri sau se vor perpetua, odată cu trecerea vremii, la alte grupe de vârstă.

Bibliografie

- Aljancic, A., A. Banckaert, A. Bonifacj, C. Bruguier, L. Carter, D. Casalis et al. 1995. *Le Petit Larousse en Couleurs*. Paris: Larousse.
- Baciu Got, M. 2008. *Argoul românesc. Expresivitate și abatere de la normă*, ed. a II-a. București: Corint.
- Chițoran, D. și L. Ionescu-Ruxândoiu. 1975. *Sociolingvistica*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
- Coteanu, I., L. Seche și M. Seche. 1998. *Dicționarul explicativ al limbii române*. București: Univers Enciclopedic.
- Moldovanu, D. 1992. Introducere. În *Tezaurul toponimic al României, XVIII*. București: Editura Academiei Române.
- Felecan, D. 2011. Pragmatica actului de numire neconvențională. În *Proceedings of the International Conference „Communication, Context, Interdisciplinarity”*, 1042–1050. Târgu-Mureș: Editura Universității „Petru Maior”. http://www.upm.ro/ccci/volCCI_II/Pages%20from%20Volum_texteCCI2-124.pdf (accesat în 18 august 2013).
- Goga, M. 2006. *Limba română. Fonetică. Fonologie. Lexicologie. Stilistică*. Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință.
- Ionescu, Ch. 1979. Antroponimia românească. Teză de doctorat. Universitatea din București.
- Jordan, I. 1975. *Stilistica limbii române*. București: Editura Științifică.
- Littre. *Le Dictionnaire de la Langue Francaise*. 1994. București: Prietenii Cărții.
- Stoichițoiu-Ichim, A. 2001. *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, influență, creativitate*. București: All.